

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Säntti, Joonas

Title: Valloittavan pervoja maaseutukirjeitä

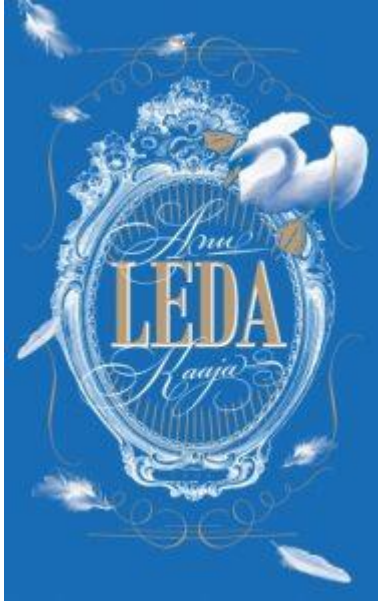
Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Säntti, J. (2017). Valloittavan pervoja maaseutukirjeitä. Kiiltomato, 8.6.2017.
<http://www.kiiltomato.net/anu-kaaja-leda/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Valloittavan pervoja maaseutukirjeitä

Joonas Sääntti, 8.6.2017

Anu Kaaja: Leda 162 s., Teos 2017

Anu Kaajan novellikokoelma *Muodonmuuttoilmoitus* (2015) esitteli terävän ja laajalti lukeneen tuntuisen kirjailijan, joka arvostaa mustaa huumoria, surrealistisia tilanteita ja tarkkaan mietittyjä proosakerronnan poikkeamia. Kaajan esikoisromaanissa *Leda* ollaan 1700-luvun Ranskassa, mutta kuten novelleihin tutustunut saattoi arvata, sen tyyli ja maailmankuva on kaukana historiallisen romaanikerronnan lajiodotuksista.

Teoksessa on käytetty kehyskertomuksen rakennetta. Se esittäytyy kirjeromaanina, jossa maaseudun ”luonnolliseen”, mutta ei toki tarpeettoman maalaismaiseen miljööseen paennut yläluokkainen naiskertoja kirjoittaa yksipuoliseksi jäävää kirjeenvaihtoa. Hän haluaa viihdyttää ystävänsä kirjallisilla taidoillaan esittämällä kirjeissään hienostuneen *tableaun*. Sen aiheena on eräs antiikin tunnetuista ja usein taiteessa versioiduista myyttitarinoista, jossa Zeus/Jupiter muuttaa muotonsa joutseneksi päästäkseen himoamansa Spartan kuningattaren iholle.

Yhä absurdimmaksi muuttuva kertojanääni varastaa päähuomion kuvaelmansa hahmoilta.

Koska ajan taiteelliset ihanteet niin vaativat, kertoja haluaa siirtää toiminnan ja henkilöt omaan aikaansa. Suoraviivainen raiskaus ei kelpaa hyväksi tarinaksi, joten hovikaapuihin puettut myyttihahmot täytyy sijoittaa viettelykertomukseen. Juonen keskipisteenä on siis Ledan ”tarkoin varjeltu neidonaarre” ja siihen kohdistuvat paineet.

Kertojan mielikuvituksessa Ledasta tulee hieman modernimmin Adele, maalaisluostarin harras kasvatti, joka puhdasta viattomuuttaan päätyy aatelisten vehkeilyjen uhriksi. Välikappaleena ja houkutuslintuna toimii ylhäinen suojelijatar, markiisitar de H, joka tuntuisi tietävän kaiken aistillisen elämän iloista. Naamioituvan jumalan roolissa on puolestaan himokas aatelismies, joka mielellään pökkisi sinne sun tänne.

Tytön ja joutsenen vertauskuvallinen kohtaaminen muodostaa kuitenkin vain yhden tarinalangoista, kun yhä absurdimmaksi muuttuva kertojanääni varastaa päähuomion kuvaelmansa hahmoilta. Erilaiset haaverit ja sattumat siirtävät tarinan jatkamista aina seuraavaan kirjeeseen, joihin kirjeissä puhuteltu ”hyvä ystävä” ei koskaan vastaa. Maaseutuloma ei ehkä olekaan niin vapaaehtoinen kuin kertoja uskottelee. Samalla kirjeissä esitetty jatkokertomus nyrjähtää useamman kerran sijoiltaan.

Eräs mainiosti kehitelty sivujuoni rakennetaan kertojahahmon kiinnostuksesta oikulliseen palvelustyttöönä ja erilaisiin fantasioihin tämän kurittamisesta. Kielletyt sappistiset himot kohoavat jatkuvasti kirjoittajan mielikuvitukseen. Mitä useammin aihe esiintyy, sitä innokkaammin hän välikommenteissaan vakuuttelee päinvastaista, kenties lähinnä itselleen: tarinassa kuvattu naisten välinen suudelma on sekin ”vain ilmaisu jostain puuttuvasta,

esimakua sekä paremman puutetta” (87). Loppua kohti kertojan piilevät halut alkavat ilmetä jo sanalipsahduksina: ”Millaista piikaa onkaan ollut tämä odotus!” (127)

Kielletyt sappistiset himot kohoavat jatkuvasti kirjoittajan mielikuvitukseen.

Nenäkkään palvelijan käytöksestä aiheutuva tuohtumus äkkiipiikaistaa kerrontaa verrattoman hausalla tavalla, kuten myös tasaisin väliajoin esiintyvät oksat, piiskat ja rangaistukset, jotka vihjailevat S/M-fantasioiden suuntaan. Palvelustytön kylpyhetkiin kävelynsä ajoittava kertoja nauttii tirkistelystä myös kirjoittaessaan, esimerkiksi silloin kun ahtaisiin vaunuihin pyrkivä yleisö on mahdutettava hahmojen alushameiden alle. Sieltä löytyy sekä katseltavaa että haisteltavaa. Sukupuoliasetelmat eivät seuraa heteropolkuja sen suuremmin sisäkertomuksessa neitsyen häpäisystä. Viettelijä, kaksimielisyyksiä laukova monsieur Jupiter, ei tunnu oletettua uhriaan edes kiinnostavan. Häntä, kuten muitakin naisia, tuntuu vetävän puoleensa lähinnä markiisitar. Mieshahmoilla on omat, kömpelösti sublimoidut kiinnostuksensa miesvartaloihin, kuuluivat ne sitten jumalpatsaille tai palveluskunnalle.

Feminististä metafiktiota

Romaanilta ei kuitenkaan kannata odottaa korkeakirjallista pehmopornoa tai eroottista tirkistelyä. Kaaja etäännyttää tehokkaasti toiminnan sivuosaan, tehdäkseen itse kertomisesta ja kertojan pakkomielleistä kirjansa varsinaisen aiheen.

Vähitellen alkaa hahmottua feministinen kritiikki, joka liittyy erityisesti naishahmojen kapean liikkumatilan ja mahdottomien odotusten kärjistämiseen. Esimerkiksi neidonraiskauksen pääroolin esittäminen vaatii Adelelta tiukkoihin ulkonäkövaatimuksiin sopeutumista: *”Ja kunhan asustaan riisuttuna näyttää sopivalta, runsasmuotoiselta, muttei liiaksi; nuppuisalta, vaan ei turhan kukkealta” (127).*

Ledan myytti ja hahmojen harjoittama antiikin ihailu liitetään naisen objektin asemaan taidehistoriassa ja tietysti sukupuolimoraalin tekopyhyyteen. Kertojan sisäistämät sovinnaiset ennakkokäsitykset ohjaavat aina epäilemään naisilta vaadittua viattomuutta ja näkemään hyväksikäytön tai raiskauksen ”viittelynä”. Kaajan romaanissa seksuaalisuus onkin sekä teatraalista että hyvin pitkälle politisoitua, vaikka tyyli pysyttelee absurdin huumorin rekisterissä.

Feministinen kritiikki liittyy naishahmojen kapean liikkumatilan ja mahdottomien odotusten kärjistämiseen.

Romaani viittailee kirjemuotoaan myöten ahkerasti 1700-luvun kirjallisuuteen. Vaikutelmaa vahvistaa myös henkilöiden näyttämömainen puhetapa, jota korostetaan esittämällä puhe draamatekstin dialogin muodossa. Ajan klassikoista tutut keinot, kuten useiden sisäkkäisten kertomusten käyttäminen ja kirjoittajan kaikkivoipaisuudella leikittely ovat tehokkaassa käytössä, samoin tapa kehystää tarinat tosielämässä kuulluiksi todistuksiksi:

”Esitän nyt Teille tämän kohtauksen juuri kuten se tapahtui, sillä Madame de B, hänen serkkunsa, tämän mies ja miehen isä, eivät kukaan ole lisäilleet tai poistaneet pienintäkään yksityiskohtaa, joten voimme luottaa tarinaan ja kokea sen kuin itse olisimme paikalla.” (15.)

Jatkuva kiertoilmausten viljely parodioi samalla pikkutuhmaa salonkipuhetta ja sen tyhjänpäiväisyyttä. Kyseiseen perinteeseen viitataan myös asetelmalla, jossa antiikin kertomusta käytetään hovikulttuurin kuvaamiseen. Miksi Madame ei kirjoittaisi suuremmin

omasta ajastaan, kysyykin utelias ja asemansa rajat ylittävä piikatyttö, saadakseen jälleen torut:

”Typerä olento! En tietenkään kerro itsestäni! Alkaa nyt kuvitella, että omassa elämässäni voisi olla sellaista ylevyyttä kuin antiikin jumalten aikaisissa hetkissä!” (92.)

Tässähän on yhteiskuntaluokkien lisäksi vanhojen ja modernien kiista, pienoiskoossa.

Suvereenia tyylyttelyä

Muodonmuuttoilmoitus oli hetkittäin erinomainen, ja *Leda* osoittaa Kaajan kyvyt pitemmän proosatekstin hallinnassa. Kielen rytmi ja erikoiset lauserakenteet on mietitty tarkkaan. Elävien kielikuvien taito on sekin kirjailijalla hallussa: luostarin sisarten askeleet kuulostavat kuin *”säkillinen korppeja vyöryisi astinkivillä eteenpäin”* (32). Adelen ja markiisittaren yhteisellä matkalla vapauteen *”he hengittävät vastatusten, kuin vaunut olisivat puiseen arkuun suljettu suudelma”* (43).

Puoleentoistasataan sivuun mahtuu paljon ideoita, joita voi poimia mielihyvystä hyrähdellen myös toisella lukukerralla. Ensilukemalla onkin vaikea hahmottaa, miten etevästi Kaaja rakentaa esimerkiksi kirsikoista, kirsikankukista ja hanhista pieniä toistuvia motiiveja. Päätäni puistellen ihmettelin, miten saaton ohittaa vihjeen, joka rakentaa mahdollisen sillan kehyskertomuksen nykytilanteen ja markiisittaren hahmon välille.

Niin taitava kielenkäyttävä kuin Kaaja onkin, löydän valittamisen aihetta juuri tyylistä. Maailma sijoitetaan selvästi 1700-luvun lopulle, mutta ääni on hyvin anakronistinen. Kaaja hyödyntää ehkä liiaksi jatkuvaa huutomerkkiä ja burleskimaista kohkaamista, mikä vaikeuttaa varsinkin alussa kirjan tunnelmaan sukeltamista. On selvää, että tällainen liioittelu on kirjailijan tietoinen ratkaisu, mutta eikö kokonaisuus olisi vielä astetta vakuuttavampi ja hauskempi, jos kerronnassa jäljiteltäisiin hienovaraisemmin menneen maailman tyyliä?

Tämä on kuitenkin ainoa keksimäni vastalause kirjalle, joka on kansitaidettaan myöten ihastuttavan runsas, koristeellinen ja outo.

Lisätietoa internetissä [Kirjailijan haastattelu, Yle Areena Teoksen esittely kustantajan sivuilla Jarkko Laine -palkinto 2017 Anu Kaajalle Helsingin Sanomien kritiikki](#)